

אז בשעה שהתחיל הנזק, הרי אפשר היה להצילם. (18)

אייתתו לבר הדיא, אמרי ליה: אמטו זוזא דידיך [בגלל הזוז שדרשת],

ולא רצה ריש טורזינא ליתנו לך, ולכן לא הסכמת לפתור את החלום, ונמצא כי מחמת כן חרבו [נזוקן] שיראי דמלכא!

ב-11

כפיתו תרין ארזי [קשרו שני ארזים וכופפום] זה לזה בחבלא, אסור [קשרו] חד כרעיה [רגלו אחת] לחד ארזא, וחד כרעיה לחד ארזא, ושרו [התירו] לחבלא, והזדקפו שני הארזים ונתרחקו זה מזה, עד דאצטליק [נחתך] גופו של בר הדיא לשנים עד ראשו.

אמר רבא: לא מחילנא ליה עד דאצטליק גם רישיה ונפל בתרין חלקים! (19)

התירו את החבל לגמרי, ואזל כל חד וחד מהארזים וקם אדוכתיה, ואצטליק גם ראשו,

ונפל בתרין חלקים. (20)

שאל בן דמא, בן אחותו של רבי ישמעאל, את רבי ישמעאל: ראיתי בחלומי את שני לחיי שנשרו!

אמר לו: שני הלחיים של הפה, הם רמז, ששני גידודי רומי יעצו עליך רעה בפיהם, ומתו! (21)

אמר ליה בר קפרא לרבי: ראיתי בחלומי את הוטמי שנשרו!

אמר ליה רבי: רמז הוא, שחרון אף נסתלק ממך! כי החרון ניכר על החוטם, שבשעת כעס הוא מתחמם ומוציא הבל.

עוד אמר ליה בר קפרא לרבי: ראיתי את שני ידי שנחתכו!

אמר ליה רבי: רמז הוא שתתעשר, ושוב לא תצטרך למעשה ידיך!

לכך. ובמכתב מאליהו [ח"ד 222] ביאר שלולי היה בלב החכם קפידא על אדם זה, לא היה מקללו, ולפיכך אף שבמעשה זה שקללו, לא היה סיבה לקללו, הקללה חלה מחמת הסיבה הראשונה שגרמה לו להקפיד.

18. אף שאמרו לעיל כי חלום שלא נפתר אינו גורם לא טובה ולא רעה, היינו לגבי העתיד, אך בר הדיא נתבע על הסתרת ידיעתו בנזק שכבר החל.

19. גירסת הב"ח. וראה בכך יהודיע שמן השמים הראו לרבא את עונשו, שהרי רבא היה בכל ובר הדיא נענש ברומא.

20. בכך יהודיע ביאר שגופו נחלק לשנים, כי

הפריד בין איש לאשתו שהם כחד גופא, והחל ברגליו, כי אשתו נחשבת כ"רגל", כמבואר בזהר [בראשית קיב א] שעל אשת צדיק נאמר "רגלי חסידיו ישמור", ורבא לא הסתפק בעונשו עד שיחלק ראשו, כדי להדיע מעלת אשתו שהיתה עטרת בעלה. ויש שפרשו שעונשו התקיים בשני ארזים, כי על הצדיק נאמר "כארו בלבנון", והוא הפריד בין שני צדיקים שחלמו חלום אחד ופתרו בשני אופנים.

21. הב"י [רפח] הביא שיש אומרים שבשבת מתענים רק אם ראה חלום כגון שנפלו שיניו [שפתרונו על מיתת בניו, כדלעיל], וכתב שה"ה לכל החלומות שאמרו בפרק זה שהם רעים, אך החולם שנשרו לחייו, חלום טוב הוא לו, שהרי פתרונו שמתו היועצים רע עליו.

אמר ליה בר קפרא לרבי: ראיתי בחלומי את שתי רגלי שנקטעו!

אמר ליה רבי: רמז הוא, שעל סוס אתה רוכב! ולא תצטרך להלך ברגליך.

עוד אמר ליה בר קפרא: חזאי דאמרי לי בחלומי, "בארר מיתת, וניסן לא חזית!" [תמות בחדש אדר ולא תזכה לראות את ניסן].

אמר ליה רבי: "אדר" הוא לשון "אדרתא" [כבוד והדר]. ו"ניסן" הוא לשון "נסיון". וכך הכוונה במה שאמרו לך: באדרותא מיתת, ולא אתית לידי נסיון!

אמר ליה ההוא צדוקי לרבי ישמעאל: ראיתי בחלומי, שאני משקה שמן לזיתים!

אמר ליה רבי ישמעאל: "בא על אמו" אתה! — כמו השמן שיצא מהזית ושב ומשקה אותו. (22)

עוד אמר ליה ההוא צדוקי לרבי ישמעאל: חזאי בחלומי דקטיף לי [שעקרת] כוכבא!

אמר ליה רבי ישמעאל: בר ישראל גנבת! כי ישראל נמשלו לכוכבים.

עוד אמר ליה ההוא צדוקי לרבי ישמעאל: חזאי דבלעתי לכוכבא!

אמר ליה רבי ישמעאל: בר ישראל גנבת,

וזבנתיה ואכלת לדמיה [את כסף מכירתו] של ישראל.

עוד אמר ליה ההוא צדוקי לרבי ישמעאל: חזאי בחלומי את עיני דנשקן אהרדי [קרובות ונוגעות זו בזו]!

אמר ליה רבי ישמעאל: "בא על אחותך" אתה! — כי רק קורבת אחוה היא קורבה הדדית, שאין אח נחשב גדול כלפי אחיו [ואילו שאר קורבות אינם בדור אחד].

עוד אמר ליה ההוא צדוקי לרבי ישמעאל: חזאי דנשקי לסיהרא [שנשקתי את הירח].

אמר ליה רבי ישמעאל: "בא על אשת ישראל" אתה! כי ישראל נמשלו ללבנה. (23)

אמר ליה ההוא צדוקי לרבי ישמעאל: חזאי בחלומי דדריכנא בטונא דאסא [שאני דורך בחופת הדסים].

אמר ליה רבי ישמעאל: "בא על נערה המאורסה" אתה! שכן היו רגילים לעשות לה בכניסתה לחופה, חופה של הדס, והיא הקרויה "הינומא".

עוד אמר ליה ההוא צדוקי לרבי ישמעאל: חזאי טונא [משא] מעילאי [מעלי], והוא [אני] נמצא מתתאי [תחת המשא]!

אמר ליה: רמז הוא שמשכבך עם הנערה המאורסה, הפוך שהיתה היא למעלה והוא

ובכה"ל [ד"ה און] כתב שאם אין לו בנים לא יתענה על חלום של נפילת שיניו, והעיר על הראיה מפתרונו של בר הדיא שפתרון חלום זה הוא רע, שהרי אמר כך רק לרבא מפני שלא שילם לו.

22. רבי ישמעאל פתר את חלומות הצדוקי על חטאיו, כי ראה שאינם מהרהורי לבו, שהרי חלם על דברים שלא יתכנו במציאות, ובהכרח שראה כן כדי לפרסם חטאיו.

23. וגם אשה נמשלה לירח, שהיא פונה אל

(24) למטה.

עוד אמר ליה ההוא צדוקי לרבי ישמעאל:
חזאי עורבי דהררי לפורייה [עורבים
שמחזרים אחר מטתי]!

אמר ליה רבי ישמעאל: אשתך זנתה
מאנשים הרבה, ונראים לך כעורבים
המחכים שתרחק ויוכלו לאכול כרצונם.

אמר ליה ההוא צדוקי לרבי ישמעאל: חזאי
יוני דהררי לפורייה!

אמר ליה רבי ישמעאל: נשים הרבה טמאות!

אמר ליה ההוא צדוקי לרבי ישמעאל: חזאי
בחלומי, דנקיט אני תרי יוני בידי, ופרחן!

אמר ליה רבי ישמעאל: תרתי נשי נסבת
[נשאת], ופטרתינן בלא גט!⁽²⁵⁾

אמר ליה ההוא צדוקי לרבי ישמעאל: חזאי
בחלומי, דקליפנא בייעי [שאני מקלף
ביצים]!

אמר ליה רבי ישמעאל: רמז הוא דשכבי קא
משלחת [שהפשטת מתים]!⁽²⁶⁾

אמר ליה הצדוקי לרבי ישמעאל: כולהו
הפתרונות שאמרת לי, איתנהו בי, בר מהא
האחרון [שהפשטתי מתים], דהוא ליתיה בי!
אדהכי ודכי [בינתיים], אתיא ההיא איתתא,

ואמרה ליה לצדוקי: האי גלימא דאתה
מכסא בה, דגברא פלוני הוא, דמית,
ואשלחתייה [הפשטתו] מגלימתו, והתלבשת
בה! והתגלה הדבר שצדוקי כל דברי רבי
ישמעאל.

עוד אמר ליה הצדוקי לרבי ישמעאל: חזאי
בחלומי, דאמרי לי: שבק לך אבוך נכסי
בקפודקיא!

אמר ליה רבי ישמעאל: אית לך נכסי
בקפודקיא?

אמר ליה: לאו!

הוסיף רבי ישמעאל ושאלו: אזל אבוך
לקפודקיא?

אמר ליה: לאו!

אמר ליה: אם כן, "קפודקיא" ששמעת
בחלומך, היא נוטריקון של "קפא"
ו"דייקא". ו"קפא" היינו כשורא [קורה]
בלשון פרס ויון, ו"דייקא" היינו "עשרה"
בלשון יונית, ורמז הוא שיש לך ממון בקורה
העשירית, זיל חזי קפא דריש עשרה [קורה]
שבראש השורה העשירית] שבביתך, ותמצא
שהיא מלאה זוזי!

אזל הצדוקי ובדק, ואשכח שהיא מלאה זוזי.

אמר רבי הנינא: הרואה באר בחלום, רמז
הוא שיהא רואה שלום, שנאמר [בראשית

בעלה ומקבלת ממנו, כמו הירח מהשמש, וכן
מצינו לעיל בחלום יוסף שאמו נמשלה לירח.

24. ראה הגהות הב"ח בשם רש"י.

25. לעיל מצינו שרבא אמר "חזאי תרי יוני

דפרחן" ופטר לו בר הדיא "תרי נשי מגרשת",
וביאר הגרא"מ הורביץ שבחלום הצדוקי נוסף
"דנקיט" ומשמע שעדיין הם בידו, לרמז שלא
גירשן אלא פטרם בלא גט.

26. ביאר הגר"א שביצה מרמזת למת, כי היא

כז]: "ויחפרו עבדי יצחק בנחל, וימצאו שם באר מים חיים!" ולא התקיימה הבאר ביד יצחק, עד שהיה לו שלום עם הפלשתים, ולא רבו עליה עמו עוד (27).

רבי נתן אומר: הרואה באר בחלום, מצא תורה. שנאמר על התורה [משלי ח]: "כי מוצאי מצא חיים", וכתוב הכא על באר [בראשית שם] "באר מים חיים" (28). [ועדיף

ללמוד מלשון המקרא ולא מעניינו גרידא].

רבא אמר: הרואה באר בחלום, מצא חיים ממש! שהרי מים הם חיים לאדם. (29)

אמר רבי חנן: שלש[ה] חלומות בשורת שלומות הן! ואלו הם: הרואה נהר, והרואה צפור, והרואה קדרה בחלום! (30)

אטומה, ובוזה היא כמת שאין לו פה.

27. ע"פ מהרש"א, ותמוה שהרי פסוק זה נאמר בבאר הראשונה, ועליה רבו, ולא התקיימה ביד יצחק. וראה בתרגום יונתן שהבאר התייבשה, וכשהחזירה ליצחק נבעה שוב, ונמצא שלא התקיימה אלא בשלום.

והצל"ח ויד דוד כתבו שהדרש מהכתוב "מים חיים", שאין חיים אלא בשלום, ומחלוקת גודמת מיתה, ואכן לבסוף היה שלום גם בבארות.

והגר"א כתב שעבדי יצחק מצאו שלשה בארות, שהם כנגד חלקי התורה, "עסק ושטנה" כנגד "פשט ודרוש" שבהם יש מחלוקות, ואילו "רחובות" היא כנגד "סוד" שאין בו קושי ומחלוקת, ולכן אמרו בה "ופרינו בארץ", והיא מרמזת על "שלום".

28. ביאר המהרש"א כי אע"פ שהרבה דברים נמשלו במים, מכל מקום באר שיש בו "מים חיים" מרמז לתורה, שנאמר בה חיים.

וראה לעיל [ח א] שנחלקו רבי חנינא ורבי נתן אם "לעת מצא" היא אשה או תורה, ונחלקו לשיטתם, אם התפילה והמציאה על עצם התורה, שהיא התכלית, או על האמצעי המביאו ומניח לו לעסוק בתורה בלא הפרעה.

29. ע"פ מהרש"א, ומקורו מאבות דר"נ [ס"פ

לד]. ובפשטות כוונת רבא למים ממש, שיהיו לו לצורך חייו, ואכן רבא סבר [תענית ז א] שגדול יום הגשמים מיום מתן תורה, ולכן לא ביאר שבאר מרמז לתורה.

ושלש דברים אלו, שלום, תורה, חיים, הם דברים שמקורם בא מלמעלה, ואחרי שאדם יגע בהם, ימשכו לו ביגיעה מועטת, ואח"כ בלא יגיעה, וראה דברי הרמב"ם [מ"נ ג יב], והגר"א [משלי ה טו].

30. ביאר הגר"א שיש שלשה דרגות ב"שלום": "נהר" עובר בין שתי גדות, שכל אחת עומדת בפני עצמה. "צפור" מחברת בין שמים לארץ, כי מקומה בשניהם. ואילו "קדרה" מפרידה בין האש למים, שלא יוכלו להתנגד אחד לשני [והוסיף הגר"ח מוולאז'ין שלכן שוברים קדרה ב"תנאים", לרמז שיהיו בשלום ללא מתווך. ועוד, שהקדרה משחירה בכישול, והיא רמז שראוי לאדם להשחיר עצמו כדי לתווך ולעשות שלום].

וכתב עוד, שנהר הוא כנגד "דעת", ויוצא מחכמה ובינה, וצפור כנגד יסוד [שהוא עצמו שלום], ומקשרת בין נצח שהוא בשחקים להוד שהוא למטה [ראה מגלה עמוקות קנ], וקדרה כנגד תפארת, כי מאחדת מים שהם חסד עם האש שהיא גבורה.

ומהר"ל [נתיב השלום ג] ביאר ששלשה סוגי שלום נצרכים בעולם, א. המלך עם העם

אמר רבי יהושע בן לוי: הרואה נהר בחלום, ישכים ויאמר: הנני נוטה אליה כנהר שלום, קודם שיקדמנו פסוק אחר הכתוב לגבי נהר, והוא [ישעיה נט יט]: "כי יבא כנהר צר", שהוא ענין פורענות.

כי המשכים ונפל לו פסוק בתוך פיו, הרי זו כנבואה קטנה, ולכן עדיף שיאמר פסוק המרמז על טובה, לפני שיפול לו פסוק הרומז על רעה.

הרואה צפור בחלום, ישכים ויאמר: "כצפרים עפות כן יגן ה' צבאות על ירושלים", קודם שיקדמנו פסוק אחר שאינו לטובה, הכתוב לגבי צפרים, והוא [משלי כז ח]: "כצפור נודדת מן קנה כן איש נודד ממקומו"!

הרואה קדרה בחלום, ישכים ויאמר "ה' תשפות שלום לנו", קודם שיקדמנו פסוק אחר, והוא [יחזקאל כד ג]: "שפות הפיר

"נהר" רמז לשלום, משום דכתיב [ישעיה סו יב] "הנני נוטה אליה כנהר שלום".

"צפור" רומזת לשלום, משום דכתיב [שם לא ה] "כצפרים עפות כן יגן ה' צבאות על ירושלים".

"קדרה" רומזת לשלום, משום דכתיב [שם כו יב] "ה' תשפות שלום לנו!" ובקדירה נופל לשון "שפיתה" בהנחתה על האש.⁽³¹⁾

אמר רבי חנינא: וברואה קדרה שאין בה בשר שנינו כן. אבל קדירה שיש בה בשר, סימן פורענות הוא, שנאמר [מיכה ג ג] "ואשר אכלו שאר עמי, ועורם מעליהם הפשיטו, ואת עצמותיהם פצחו, ופרשו כאשר בסיר, וכבשר בתוך קלחת, אז יזעקו אל ה' ולא יענם וגו'" — וביאורו שהגויים ישברו אותם, כמו בשר שפורסים לפרוסות, לשימו בתוך הסיר.⁽³²⁾

ידי הקדירה פועלת האש במים, ואינם מכבים אותה, וכך ישראל עושים שלום בין העולם כולו לאביהם שבשמים. [ובשם הגר"ח מוולאז'ין מובא שדקדק כן מפירוש רש"י שהלימוד מ"שפיתה" על האש].

וראה בסידור הגר"א [על "יוצר אור"] שאדם אינו יכול להניח אש ומים יחד ואח"כ ליתן את הקדירה, אך הקב"ה "יוצר אור וחושך" בערבוביא ו"עושה שלום" ביניהן, ואח"כ חולקן.

32. לפי המבואר ש"קדרה" מרמזת על שלום, כי היא עושה שלום בין האש והמים, נמצא שאם יש בה בשר שאין ניגוד בינו לאש, הרי אינה עושה שלום, ובהכרח שקדרה זו מרמזת לרע, כקדרה האמורה בפסוק במיכה. [וחילוק זה מורה שראה קדרה ממש, ולא שראה תיבת

המסתופף תחתיו — דומים לצפור הפורח למעלה ובצל כנפיו מסתופפים אלו שלמטה ממנו. ב. שלא יהיה מחלוקת והבדל בין איש לאחיו — כנהר הנמשך מנחל זה לנחל השני עד שמתחברים כל הנחלים לאחד. ג. שלום איש ואשה, שהם נעשים גוף אחד — תבשיל שנעשה בקדירה גוף אחד מהרבה מינים.

ובכתב סופר [פר' נשא] כתב ש"קדרה" מראה על שלום בית, שבו אוכלים מקדרה אחת, ו"נהר" מראה על שלום באזור, כי הוא מתפשט על אזור שלם, ו"צפור" מראה על שלום בכל העולם, כי היא נודדת בכל.

31. החיי אדם [בהספדו על הגר"א] ביאר שהקדירה היא רמז לשלום, משום שהיא עושה שלום בין האש והמים, שהם שני הפכים, ועל

שפות וגם יצוק בו מים" ! שהוא משל לעונש שיענישם ה' על ידי מלך בבל, שירושלים תהיה כסיר ויתננה נבוכדנצר על האש.

הרואה ענבים בחלום, ישכים ויאמר "כענבים במדבר מצאת ישראל" ! קודם שיקדמנו פסוק אחר של פורענות. והוא [דברים לב לב]: "ענבימו ענבי ריש, אשכולות מרורות למו".

הרואה הר בחלום, ישכים ויאמר: [ישעיה נב ז] "מה נאוו על ההרים רגלי מבשר", קודם שיקדמנו פסוק אחר, והוא [ירמיה ט ט]: "על ההרים אשא בכי ונח".

הרואה שופר בחלום, ישכים ויאמר [ישעיה כז יג] "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול", קודם שיקדמנו פסוק אחר של פורענות, והוא [הושע ה ח]: "תקעו שופר בנבעה חצוצרה ברמה, הריעו בית און, אחריך בנימין" ! והם

תקעו כדי להזהיר מפני חרב הגייסות הבאים עליהם⁽³³⁾.

הרואה כלב בחלום. ישכים ויאמר: [שמות יא ז] "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשוננו", קודם שיקדמנו פסוק אחר, והוא [ישעיה נו יא]: "והכלבים עזי נפש, לא ידעו שבעה".⁽³⁴⁾

הרואה ארי בחלום, ישכים ויאמר: [עמוס ג ח] "אריה שאג מי לא יירא", קודם שיקדמנו פסוק אחר של פורענות, והוא [ירמיה ד ז]: "עלה אריה מסבכו, ומשחית גוים נסע יצא ממקומו, לשום ארצך לשמה, עריך תצינה מאין יושב" ! והוא משל לנבוכדנצר שנמשל לאריה.⁽³⁵⁾

הרואה תגלחת בחלום, ישכים ויאמר [בראשית מא ד]: "ויגלח ויחלף שמלותיו" שהוא אמור לטובה, בתגלחת של חשיבות וגדולה, קודם שיקדמנו פסוק אחר האמור

"קדרה" כתובה לפניו, כי בראיה זו אינו רואה מה יש בה].

33. כך פירש רש"י [הושע שם], וההפך מכך הוא האמור בפס' "והיה ביום ההוא", שמדבר על כילוי חרב המוות, כמבואר בתוס' בר"ה [טז ב ד"ה כד] שתקיעת שופר בר"ה מערבת את השטן משום שנאמר "בלע המות לנצח" ועל אותו זמן נאמר "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול", ודרשו בירושלמי כי כאשר השטן שומע קול שופר הוא נבהל, כי סבור שהוא השפר שנאמר עליו "יתקע בשופר גדול", והגיע זמנו להבלע.

ובילקוט שמעוני [ישעיהו רמז תלו] כתוב: "הרואה שופר בחלום יצפה לישועה, שנאמר והיה ביום וגו'" ויש גורסים "והתוקע בשופר

יצפה לחכמה" כמבואר בשבת [ק"ז ב] שתקיעת שופר חכמה היא ואינה מלאכה.

34. בירושלמי [תרומות פ"ח ה"ג, מד א] אמר רבי: "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו" — זה הכלב, ונמצא שהאומר "לא יחרץ כלב לשוננו" מורה שהוא מרוצה להקב"ה. אך כשאינו מרוצה הרי דרך כלב להעזי פניו לאדם [וראה ביצה כה ב], ואז מצטרפים אליו כלבים רבים, כמו שמצינו במדרש [משפטים לא ט] שכאשר "אחד נובח, כלם מתקבצים ונובחים על חנם", ולכן בזה נקט הכתוב לשון רבים.

35. רש"י [עמוס ג ד] כתב על משל נבוכדנצר לאריה: "כשאריה אוחו טרף דרכו לשאוג ואינו שואג אלא אחר שלכד", וכבר אמרו לעיל [לב

ג]: קנה רצוין לא ישבר, קודם שיקדמנו פסוק אחר. והוא [מלכים ב, יח כא]: "הנה בטחת לך על משענת הקנה הרצוין".

תנו רבנן: הרואה קנה בחלום, יצפה לחכמה, שנאמר [משלי ד ז] "ראשית חכמה קנה חכמה! (38), ואילו הרואה קנים רבים, יצפה לבינה (39), שנאמר [שם]: "ובכל קניןך קנה בינה!" ו"בכל קניןך" הוא לשון ריבוי, ונרמז בריבוי קנים. (40)

לרעה, על שמשון [שופטים טז יז]: "אם גלחתי וסר ממני כחי", שתגלחתו גרמה לו חולשה ופחד מאחרים. (36)

הרואה באר בחלום, ישכים ויאמר: "באר מים חיים", קודם שיקדמנו פסוק אחר שיש בו פורענות, והוא [ירמיה ו ז]: "בהקור ביר [באר] מימיה, כן הקרה רעתה". (37)

הרואה קנה בחלום ישכים ויאמר [ישעיה מב

ולכן מרמז לחכמה.

39. ביאר הגר"א שבראותו "קנים", הרי גם ה"ושט" נראית לו כ"קנה", ומרמז שמאכלו לשם שמים, ולכן יצפה לבינה שהיא יותר מחכמה. והיינו משום שהחכמה היא תחילת הידיעה, והבינה מחלקת ומרכיבה את הידיעה לפרטיה, ומפתחת את החכמה, ונמצא שנעשית לכמה חלקים כ"קנים", וגם כי הבינה היא תמיד "שניה" לחכמה].

ובביאורו למשלי [ד ז] ביאר שאחר לימודו בחכמה, יקח חבר שעמו יבין דבר מתוך דבר, ונמצא שהבינה תלויה בריבוי. [וגירסת ילקוט, משלי שם, "קנים יצפה לכל, שנאמר בכל קנייך קנה בינה" ובינה היא הכל].

40. החתם סופר [תורת משה, מקץ] כתב שיוסף הציע לפרעה להעמיד על מצרים איש חכם, כי כך פתר את חלום "שבע השבלים" שעלו ב"קנה" המרמז ל"חכמה" [ולכן רק בשבלים הטובות נאמר "עולות בקנה אחד", כי הן מרמזות לחכמה, וכמבואר בבעל הטורים שם, שכך נאמר גם במנורה]. ופרעה בתשובתו הקדים "נבון" ל"חכם", כי ראה שדבריו באו בנבואה, ואין בינתו באה כתוצאה מחכמתו בידיעת החלום, אלא כולה מה', ורק שזכה לה מפני שהוא חכם.

א] "אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר", וא"כ הפסוק "אריה שאג" מורה על סימן לעשירות, שיאכל בשר כדי צרכו, ואילו הפסוק "עלה אריה מסבכו" מראה על מארב האריה, והוא מצפה בשקט לטרפו מפני רעבונו, והוא סימן לעניות ורעב.

36. תגלחתו של יוסף היתה לחשיבות, כי בבואו לפני פרעה התגדל והומלך, וכן מצינו בתענית [יז א] שמלך מסתפר בכל יום. ואילו לגבי שמשון מצינו בירושלמי [נזיר מז ב] שהשער מיוחד מהברזל שמגלחו, והיינו שעצם התגלחת גרמה לו לפחד.

37. כתב המהרש"א שכוונת ריב"ל להשמיענו כי אף שמצינו לעיל שהרואה באר פתרונו טוב, ומצא תורה, מכל מקום עדיין הפתרון הולך אחר הפה, וצריך לומר את הפסוק שהביא רבי חנינא כסימן טוב, כי אם יאמר פסוק של פורענות, יהא לרע.

38. המהרש"א כתב שדוחק לפרש שראה קנה של עץ, כי אינו מרמז למשמעות "קנין", ועוד, שהרי לפני כן הובאו הפסוקים שיאמר הרואה קנה של עץ, ובהכרח הכוונה לרואה תיבת "קנה" כתובה לפניו בחלום.

והגר"א ביאר שה"קנה" בגוף האדם מחובר לריאה, וממנו יוצא הדיבור, ואין מאכל עובר בו,

שנגרמת לו מחמת החשיבות. (42)

תנו רבנן: המשה דברים נאמרו ברואה שור בחלומו, ואלו הם: אם ראה שהוא אוכל מבשרו של השור, הריהו מתעשר (43). ואם ראה שנגחו השור, הויין ליה בנים שמנגחין זה את זה (44) בתורה. (45) ואם ראה שנשכו השור, יסורין באים עליו. ואם ראה שבעטו השור, דרך רחוקה נזדמנה לו ללכת בה. ואם ראה שרכבו [שהוא רוכב על השור] הריהו עולה לגדולה. (46)

מקשה הגמרא: והתניא "אם ראה בחלום שרכבו, הריהו מת?"

אמר רב הונא: הרואה בחלומו קרא [דלעת], או קורא [החלק הרך הגדל בענפי הדקל בשנתו הראשונה, ומתקשה בשנה השניה], או קירא [שערה], או קניא [קנה], כולהו מעלו לחלמא, וסימן יפה הם!

תניא: אין מראין דלועין בחלום, אלא למי שהוא ירא שמים בכל כחו! (41)

הרואה שור בחלום, ישכים ויאמר [דברים לג יז]: "בכור שורו הדר לו", שמורה על חשיבותו, קודם שיקדמנו פסוק אחר הרומז לרעה, והוא [שמות כא כח]: "כי יגח שור את איש", והוא נזק הבא מכח הגאווה

יאכל בשר אלא לתיאבון, וסוף הפס' "זבחת מבקרך" נדרש ולא כל בקרך מצאנך ולא כל צאנך, שלא יזבח כל בקרו, נמצא שהאוכל בשר בקר ודאי יש לו עוד בקר, והוא עשיר.

44. ביארנו כפשוטו, אך יתכן שהכוונה שינגחו גם אותו בתורה, ודבר זה נרמז במה שנגחו השור, שנגיחת אדם אינה מדרכו הטבעית של השור [ב"ק ג ב, חגיגה שם], וסימן הוא לו שיגדלו בניו יותר ממנו בתורה.

45. הגר"א בביאורו למשלי [יד ד] כתב שיש שני סוגי שוורים, א. העומדים לשחיטה, שאינם עושים מלאכה, אלא אוכלים כל היום, ב. העומדים לחרישה, שהם בעלי קרנים וכחם גדול, ובלמוד התורה צריך שיהא בפלפול כשוורים המתנגחים זה בזה, שהפלפול מועיל לבירור הענין.

46. בחגיגה [שם] אמרו שהאדם מתגאה על ארי ושור מלכי החיות והבהמות, שנאמר "אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה ביס", והיינו שכל רוכב מתגדל על הנרכב.

41. ביאר רב נסים גאון שהדלועין הם פירות הארץ הגדולים ביותר, ואעפ"כ הם נמוכים ואינם מתנשאים מעל הארץ, וכמה שהם גדלים כך הם מנמיכים יותר. וכן יראי ה', אע"פ שאין גדולים מהם בכל הבריות, הריהם נוהגים בענוה ובשפלות. ועוד פירש [כרש"י ד"ה קרא], ש"דלועין" הם נוטריקון של "דלו עיני למרום" וזו מדה של יראי שמים, שהם בוטחים ומצפים לה'. [ובמשמר הלוי ביאר ש"בכל כוחו" נרמז בהם, כי עמל בתורה נקרא בירושלמי "לעי באורייתא"].

42. מצינו [ב"ק לז א] שיש שור מועד לשבתות מפני שהוא בטל ממלאכה וזחה עליו דעתו, והיינו שמלאכתו גורמת להכניעו, וכשבטל ממנה הרי הוא מתגאה, מפני שהוא "מלך הבהמות" [כמבואר בחגיגה יג ב], ונמצא שראית עצם השור, היא סימן ש"הדר לו", אך יש בה גם צד של "שור נגח", באופן שאינו נוהג כראוי בגדולתו.

43. ראה תוספתא [ערכין ד י, הובאה בחולין פד א] שדרשו את הפס' [דברים יד כ] "כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך ואמרת אוכלה בשר", שלא

מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא שמרמז שיעלה לגדולה, הוא כשראה דרכיב הוא לתורא, ואילו הא שמרמז למיתה, הוא כשראה דרכיב תורא לדידיה. (47)

הרואה חמור בחלום, יצפה לישועה. שנאמר [זכריה ט ט]: "גילי מאד בת ציון, הריעי בת ירושלים, הנה מלכך יבא לך, צדיק ונושע הוא, עני ורוכב על חמור, ועל עיר בן אתונות", ופסוק זה נאמר על מלך המשיח. (48)

הרואה התול בחלום, באתרא דקרו ליה לחתול "שונרא", רמז הוא שנעשית לו

שירה נאה. ואילו במקום שקורין לחתול "שינרא", רמז הוא שנעשה לו שינוי רע! (49)

הרואה ענבים בחלום, אם ענבים לבנות הן — בין בזמנן ובין שלא בזמנן, יפות הן לרואיהן, וסימן יפה הוא לו. ואם ראה ענבים שחורות — אם ראן בזמנן, הרי הן יפות לו, ואם ראן שלא בזמנן, רעות הן לו. (50)

הרואה סוס לבן בחלום, בין אם ראהו בנחת ובין אם ראהו במצב שהסוס רדוף [רץ] סימן יפה הוא לו. ואם ראה סוס אדום, אם ראהו בנחת, סימן יפה הוא לו, אבל אם ראהו במצב רדוף, סימן קשה הוא לו. (51)

47. הרש"ש הקשה שלתירוץ הגמ' נמצא ששה דברים נאמרו בשור, שהרי נוסף כי שור הרוכב על האדם מרמז שימות. והגרא"מ הורביץ ביאר שסימן זה אינו דוקא בשור, אלא בכל בעל חי שרכב על אדם, וכמבואר, שהרוכב מתגדל על הנרכב.

48. בעינים למשפט ביאר שהחמור מורה על גמר פעולה, כמו שנושאים עליו את האלומות אחר הקצירה [בניגוד לשור שמורה על תחילתה, כי עומד לחרישה, וכאמרם "כשור לעול וכחמור למשא"], ולכן מרמז על הגאולה שהיא תכלית כל הבריאה, והיא גמר הגלות האחרונה. ומהר"ל [גבורות ה' כט] ביאר שהחמור מורה על חומריות, שעליה נאמר שיהא המשיח "עני ורוכב על חמור", דהיינו שיכניע את יצר החומריות.

49. בערוך [שנר] גרס להיפך: "באתרא דקרו לה שינרא נעשית לו שירה נאה, — כי נשמע כ"שיר נא", ואילו "באתרא דקרו לה שונרא נעשית לו שינוי רע" — כי "שון" הוא קיצור של "משונה" ו"רא" נשמע כ"רע". וראה במג"א [תקפג ב ומחצה"ש שם] שבכל

מדינה הסימן הולך אחר הלשון המדוברת בה, אך מסתבר שלשון הקדש אינו תלוי אם מדברים בה או לא, כמבואר בה"ל [סב דה יכול].

50. במדרש שוחר טוב [תהלים קכת] כתוב שאם ראה ענבים שחורים, בזמנן יפים לו, ושלא בזמנן צריך רחמים, ואם ראה שאכלן, סימן שבן עוה"ב הוא, ובפשטות "שלא בזמנן" היינו בתחילת גידולם, ו"בזמנן" הוא אחר שגמר גדולם. אך בזהר [תרומה קמד א] מבואר ש"בזמנן" היינו בעונת גידולן, ולכן אז גם שחורות יפים לו, כי אז הכל מתבשם מפני הלבנות.

ובמעשה רב [רין] כתב שאין לאכול ענבים בר"ה, ובפעולת שכיר ציין שמקורו מסוגיין, ולכאורה הראיה רק על שחורות, וראה במטה אפרים [תר ו] שכתב שלא יאכל ענבים שלא נגמרו, כי אינו סימן טוב, [ולכאורה נקט דהיינו "שלא בזמנן"]. אך כל דבריהם שלא כמבואר במדרש ובזהר שהאוכלן הוא בן עוה"ב.

51. ראה בסנהדרין [צג א] שרב פפא הוכיח מנבואת זכריה שסוס לבן בחלום הוא סימן יפה וסוס אדום הוא סימן רע, וביאר המהרש"א שם

הרואה אדם ששמו ישמעאל בחלום, תפלתו נשמעת! כשם שנשמעה תפלת ישמעאל, שנאמר [בראשית כא יז] "וישמע אלוהים את קול הנער".

ודוקא כשרואה את ישמעאל בן אברהם עצמו. אבל הרואה טייעא [ערבין] מזרע ישמעאל בעלמא, לא - אין בכך סימן טוב, כי אף אם שמו "ישמעאל", הרי אינו קרוי על שם הפסוק "כי שמע ה'". (52)

הרואה גמל בחלום, רמז הוא שנקנסה לו מיתה מן השמים, והצילוהו ממנה! (53)

אמר רבי חנינא מאי קראה המקור לסימן זה? שנאמר [בראשית מו ד]: "ואנכי ארד עמך מצרימה, ואנכי אעלך גם עלה!" ו"גם עלה", הוא קרוב לנוטריקון של "גמל".

רב נחמן בר יצחק אמר מהכא דרשו שגמל מרמז שניצל ממיתה, שנאמר [שמואל ב, יב יג]: "גם ה' העביר הטאתך, לא תמות!" ו"גם" הוא גימ"ל ביונית, ו"גימ"ל" הוא מעין "גמל". (54)

הרואה את פינחס בחלום, פלא נעשה לו! (55)

שלמד מחלום לנבואה, כי חלום הוא אחד משישים בנבואה, והעמיד את סימן הסוס האדום ברדוף.

ובחגיגה [ט ב] ביאר המהרש"א, שאדום סימן רע, כי הוא רמז לחטא, ולכן סימן יפה, כי מרמז על ליבון העוון.

52. היעב"ץ כתב שרק כאשר רואה את האדם ישמעאל צריך שיראה דוקא את בן אברהם, אך כשרואה שכתוב לפניו תיבת "ישמעאל", תמיד סימן יפה היא לו.

ולכאורה גם הרואה יהודי ששמו ישמעאל, אין בכך סימן טוב, כי לא נקרא ע"ש הפסוק [וכן משמע בע"ב מהרואה רבי ישמעאל בן אלישע, עי"ש], ואין להוכיח מלשון הגמרא שרק "טעייא בעלמא" לא, כי יתכן שבאה להשמיע כי אף שכל טייעא מעם ישמעאל, אינו סימן אלא ישמעאל עצמו [וכן משמע מלשון ילקוט שמעוני לך לך רמז פב, "אבל ישמעאל ממש, לא"].

53. ע"פ רש"י ומהרש"א, ובפרקי דרבי אליעזר [פרק יב] מצינו שכאשר רצה השטן להכשיל את אדם וחוה, בקש לו חבר בכריות, ולא מצא בהם חכם להרע כנחש שני והנחש היה

ערום והיה דמותו כמין נמל ועלה ורכב עליו, ונמצא שמקור גזירת מיתה בעולם באה על ידו, וראה מגיד מישרים [פר' וישלח].

והחיד"א [פתח עינים] הביא מדרש רבה [וישלח עו ז, עי"ש רש"ש] שגמל דומה לבימה שדנים עליה, וגוזרים דינו למיתה.

ובנועם אלימלך [סוף וישב] כתב שגמל כ"גומל" [וכ"ה בגימטריא גמל = חסד, עה"כ], ומרמז על "גמילות חסד" המצילה ממיתה, וכידוע שגמל משמש אהור כנגד אהור [בכורות ח א] והיא ממדת החסד שהנותן אינו רואה את המקבל, והמקבל אינו מרגיש כמקבל אלא כלוקח.

ובבאר יוסף [פר' וישלח] כתב שמרמז למה ששינו "הגמלים רובן כשרים, מפני שהולכים במקום סכנה", הרי שהוא מורה על סכנה. וראה עוד בפרק בשיר [להגר"ח קנייבסקי, על פרק שירה, אות ט].

54. ע"פ מהרש"א, והגר"א ביאר ש"גמל" הוא נוטריקון "גם" "לא", שהם התיבות הפותחות את שני חלקי הפסוק.

55. אין הכוונה שכבר נעשה לו הפלא, שהרי הוא רמז על נס גלוי, ואילו ארע היה ידוע לו,

כמו שנעשו לפינחס הרבה נסים בעת מעשה זמרי.

הרואה פיל בחלום, רמז הוא שכמה פלאות נעשו לו! (56)

והרואה כמה פילים בחלום, פלאי פלאות נעשו לו! כלומר, הרבה נסים ייעשו לו.

מקשה הגמרא: **והתניא: "כל מיני חיות סימנין יפין הם לראותם בחלום, חוץ מן הפיל ומן הקוף"** שמראיהם משונה?

מתרצת הגמרא: **לא קשיא, כי הא שראיית פיל נחשבת כסימן יפה, היא, באופן דהפיל**

מפרג, שיש אוכף על גביו, או שהוא קשור באפסר, ועל ידי כך הוא נראה ככל החיות, ואילו הא שאמרו שאינו סימן יפה, הוא באופן דלא מפרג, שאז מראהו משונה מכל החיות. (1)

הרואה שם "הונא" כתוב לפניו בחלום, נס נעשה לו! כי נו"ן של "הונא" מרמז על נו"ן שבתיבת "נס". (2)

והרואה שם "חנינא" או "חנניה" או "יוחנן" כתוב לפניו בחלום, **נסי נסים נעשו לו!** כי בשמות אלו יש שני "נונין", ורמז הוא שיעשו לו הרבה נסים. (3)

אלא שכבר נגזר עליו, ונקבע שורש הדבר וכאילו כבר נעשה [ראה שפתי חיים מועדים ב קעח, הובא לעיל נה הערה 40].

56. הפיל שמו מרמז על "פלא", וגם מראהו פלאי, כי הוא הגדול שבחיות [ראה רש"י נה ב, ופרק בשיר עו], ולכן הוא מרמז על ריבוי פלאות [כי מיעוט רבים שנים].

ובספר חזון טוב ביאר שכל רמזי הפיל, הם על פלא בתוך פלא, והיינו שנעשים בו שני ניסים שהם דבר והפוכו [שהוא גדול מאד, ועם זאת הוא מהלך ביום ארבעים פרסה עם מטען כבד], ולכך נקראו פלאות, וכמו שמצינו במדרש על מכת ברד שנעשו בה "פלאות", כשירדו אש ומים יחד, אף שהם מנוגדים זה לזה.

1. ע"פ רש"י בע"ב, וכוונתו שהפיל נראה משונה ומאיים מחמת גודלו, אך כאשר מונח עליו כלי לשימוש או שהוא קשור, הרי הוא ככל החיות.

2. כך פירש רש"י, והיינו שאינו כרואה את פנחס וישמעאל עצמם, כי בהם אמרו שהפתרון כפי

עניינם, אך לגבי "הונא" נקטה הגמרא פתרון שאינו תלוי בגופו ומעשיו, ובהכרח הכוונה שראה שם זה כתוב לפניו, ולכן ניתן ללמוד מאות נ' שבשמו.

והמהרש"א תמה הרי הרבה שמות יש בהם נו"ן, כגון אהרן, מנחם, ועוד. וכתב היעב"ץ ש"הונא" ראשי תיבות "הודך ודברי נפלאותיך אשיחה". וביד דוד כתב שהה' ב"הונא" מתחלף בח', ונשמע כ"חינא", והוא כ"חנניה" ו"יוחנן" שמשמעותם חנינה ורחמים, כדלהלן. ובחזון טוב כתב שרק אות נ' בשמו יש בה הברה גמורה, שלא כאותיות ה' ו' א' שאינם נשמעות.

3. רש"י, ומסתבר שנקטו דוקא שמות אלו [ולא "נחשון" ו"נתן" שיש בהם ב' נונין], כי הרמז לניסי נסים הוא רק כאשר הנונין הכפולים סמוכים זה לזה. והמהרש"א ביאר כי רק שמות אלו משמעותם חן חנינה ומתנת חנם, וכוונתו כי כפילות הנון מראה רק על ניסים רבים, אך צירוף לשון חנינה מוסיף לרמז על "ניסי נסים" שהיא הנהגה ניסית קבועה, והיינו כי הנהגת ה' עם האדם תלויה בהכרתו, ואם הוא מכיר ויודע שמקבל כל צרכו במתנת חנם, ואינו מכח מעשיו